

УДК 331.54:378

Ніна А. Крахмальова

Київський національний університет технологій та дизайну
**РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО
БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

Визначено роль підприємницької освіти в системі інфраструктурного забезпечення діяльності підприємницького бізнесу. Досліджено вплив вищої освіти на: розвиток особистості підприємця; діяльність підприємницького бізнесу; формування підприємницького освітнього простору; економічний і соціальний розвиток держави. Охарактеризовано перспективи подальших досліджень, які полягають у доцільності впровадження бізнес-спеціальностей у вищих навчальних закладах України та розрахунку економічного обґрунтування обсягів державного замовлення на бізнес-спеціальності.

Ключові слова: *вищі навчальні заклади, підприємницька освіта, бізнес-спеціальності, інфраструктура підприємництва, підприємницький бізнес, підприємницьке освітнє середовище, господарська діяльність ВНЗ.*

Нина А. Крахмалёва

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**РОЛЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ**

Определена роль предпринимательского образования в системе инфраструктурного обеспечения деятельности предпринимательского бизнеса. Исследовано влияние высшего образования на: развитие личности предпринимателя; деятельность предпринимательского бизнеса; формирование предпринимательского образовательного пространства; экономическое и социальное развитие государства. Охарактеризованы перспективы дальнейших исследований, которые заключаются в целесообразности внедрения бизнес-специальностей в высших учебных заведениях Украины и расчете экономического обоснования объемов государственного заказа на бизнес-специальности.

Ключевые слова: *высшие учебные заведения, предпринимательское образование, бизнес-специальности, инфраструктура предпринимательства, предпринимательский бизнес, предпринимательская образовательная среда, хозяйственная деятельность вуза.*

Nina A. Krakhmalova

Kiev National University of Technologies and Design
**ROLE OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE ENTREPRENEURIAL
BUSINESS**

The role of business education in the infrastructure support of entrepreneurial business. The influence of higher education: the development of the individual entrepreneur; entrepreneurial business activities; the formation of entrepreneurial

education space; economic and social development of the country . Characterized prospects for further studies, which are the feasibility of implementation of business disciplines in higher educational institutions of Ukraine and calculating the economic justification of state order for the business profession.

***Keywords:** higher education, business education, business specialties, infrastructure, entrepreneurship, entrepreneurial business, the business seredosche educational, economic activity Universities.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Протягом не одного століття світова наука приділяє велику увагу проблемам підприємництва, його сутності, ролі та значенню в розвитку життя людей. В результаті сформувалися різні точки зору на підприємницьку діяльність у різних сферах, відповідно і у сфері вищої освіти. Те, що Україна визнана країною з ринковою економікою, позначилося і на вітчизняній вищій освіті. ВНЗ для ефективного функціонування на ринку освітніх послуг, мають шукати додаткові джерела надходження коштів. Сучасна система вищої освіти характеризується диверсифікованістю джерел фінансування, розширенням автономії вищих навчальних закладів (далі ВНЗ), з одночасним посиленням контролю з боку суспільства, розвитком технологій. Визначення ролі освіти в економічному та соціальному розвитку сучасного суспільства, а також напрямів підвищення її ефективності, на перший погляд, можуть здатися завданнями, які вже досить давно й цілком успішно вирішені. Проте багато аспектів і до цього часу є дискусійними. В першу чергу залишаються актуальними проблемні питання функціонування вітчизняних ВНЗ як основних центрів розвитку підприємницького бізнесу та суспільства загалом.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Окремі питання професійної освіти й створення умов для розвитку освітнього підприємницького середовища досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: І. М. Грищенко, В. Г. Кремень, В. І. Луговий, С. М. Ніколаєнко, О. О. Романовський, М. Ф. Степко, Т. Є. Оболенська, К. М. Корсак, В. С. Арутюнов, А. Сміт, К. С. Бенсон, Б. Р. Кларк, Г. Іцковіц, Ю. Б. Рубін та ін. У їх працях висвітлюються проблеми освіти, бізнесу, розвитку суспільства. Втім, залишається недостатнім рівень дослідження проблемних питань щодо впливу вищої освіти на розвиток особистості підприємця, визначення ролі вищої освіти у діяльності підприємницького бізнесу та формуванні єдиного освітнього середовища.

Мета дослідження. Висвітлення сучасних проблем розвитку вітчизняної вищої освіти, визначення її впливу на розвиток підприємницького бізнесу в Україні шляхом впровадження підприємницької освіти, формування пропозицій щодо більш ефективного та взаємовигідного співробітництва ВНЗ з підприємницькими структурами.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. На сучасному етапі особливо актуально постає питання відповідності вищої освіти запитам суспільства і часу, ефективність її взаємодії з підприємницьким бізнесом. Вища освіта на світовому рівні є головним чинником, що визначає рівень економічного та соціального розвитку суспільства. Неможливо переоцінити роль вищої освіти як для економічно розвинених країн, так і для тих, що розвиваються. Глобалізація світової економіки, широке застосування сучасних засобів комунікацій вимагають від підприємців отримання відповідного рівня освіти шляхом навчання на протязі усього життя. Рівень освіти є тим впливовим чинником на здатність управління та розвиток підприємницького бізнесу.

Розвинені країни світу підтримують підприємницький бізнес, який сприяє їх стабільному економічному розвитку, залученню інвестицій в різні сфери діяльності, підвищенню рівня життя населення, адже він впливає на усі сторони життєдіяльності людей. Підприємницький бізнес слід розглядати як процес ведення ділової діяльності та як сукупність ділових відносин, який являє собою:

- дії, які підприємець застосовує для реалізації ділових інтересів;
- взаємодію підприємця із внутрішнім та зовнішнім середовищем, а саме – працівниками, постачальниками, посередниками, партнерами, споживачами, конкурентами та державою;
- сукупність ділових відносин, що формуються, підтримуються, розвиваються чи ліквідуються у відповідності до ситуації, що склалася на ринку діяльності підприємця, для досягнення своїх цілей [8].

Інакше кажучи, підприємницький бізнес – це і система відносин, що впливає на усі сфери діяльності та життя людей, і постійний процес в ході якого ділові відносини постійно ускладнюються, удосконалюються, здобувають нові форми прояву, а отже розвиваються. Слід зазначити, що особливу роль у цих процесах відіграє вища освіта, адже, сьогодні ключовим фактором конкурентоспроможності держави є нові знання та технології.

Саме університети, завдяки підготовці висококваліфікованих фахівців, науковим дослідженням та розробкам, стають важливим ресурсом забезпечення ефективної діяльності підприємницького бізнесу. У сучасному розвиненому суспільстві, що базується на знаннях, вищі навчальні заклади стають активними учасниками розвитку підприємництва. Така участь полягає у тісній співпраці вищих навчальних закладів із суб'єктами підприємницького бізнесу, а саме, у наданні послуг з виробничих випробувань, виробничої перевірки технологій і обладнання на замовлення споживачів, сертифікації, оцінювання якості продукції та ін.

Від того, наскільки успішно здійснює свою діяльність підприємницький бізнес, залежить фінансова стабільність і незалежність країни, економічна та соціальна захищеність громадян, політична стабільність країни і загалом її

місце у світовому середовищі. У країнах з розвинутою економікою підприємництво є одним із важливих напрямів професійної діяльності в суспільстві. Знання принципів професійного підприємництва та вміння застосовувати їх у повсякденному житті, взаємодія з внутрішнім і зовнішнім середовищем є складовими елементами професійних підприємницьких компетенцій. Отже, сучасний фахівець повинен бути не тільки висококваліфікованим спеціалістом, а й володіти навичками підприємництва. Ще більше двохсот років тому А. Сміт порівнював людину, яка оволоділа здібностями тієї чи іншої професії, з дорогою машиною, а ці здібності залишаючись частиною власності людини, водночас стають частиною багатства суспільства до якого вона належить [9].

Деякі науковці вважають, що тільки стараннями прогресивної молоді можна побудувати нову економіку, зосередок якої є переважно в університетах. Відповідно саме в них потрібно концентрувати ресурси необхідні для розвитку інноваційних процесів, підприємницького бізнесу та економіки країни в цілому [4]. У запропонованій Г. Іцковіцем моделі трійної спіралі, показана не тільки ефективність, але і необхідність ведучої ролі вищих навчальних закладів в інноваційному розвитку суспільства. Сутність цієї моделі полягає у тісній взаємодії університетів, влади та бізнесу. Однак, головною рушійною силою інноваційного розвитку країни, розвитку підприємницького бізнесу стають університети.

Роль університетів незаперечна, адже для розвинених країн ключовим чинником конкурентоспроможності на світовій арені є нові знання та технології. Саме вищі навчальні заклади, що займаються дослідженнями та розробками стають найвагомішою складовою розвитку підприємництва. При цьому вирішальну роль відіграє плідна співпраця ВНЗ із представниками підприємницького бізнесу, яка полягає у спільному розробленні програм навчальних закладів з представниками підприємницького бізнесу, експертами, науковцями сфери освіти і праці. Це системний підхід до переформатування навчального процесу з метою забезпечення підготовки якісного фахівця, який володітиме набором сучасних компетентностей [6]. Саме компетентності до фахівця заявлені роботодавцем, мають бути основою сучасного освітнього процесу.

Динамічний розвиток зовнішнього середовища потребує від ВНЗ модернізації освітнього процесу з урахуванням потреб, які диктує бізнес, держава і ринок праці. Необхідне постійне вдосконалення методичного забезпечення підготовки високопрофесійних фахівців та вирішення практичних завдань, що відповідають розвитку зовнішнього середовища. Адже, роботодавці, зацікавлені у спеціалістах з високою кваліфікацією, які володіють відповідними компетенціями та необхідним рівнем знань і готові їх успішно реалізовувати на своїй професійній діяльності без додаткової перепідготовки, як зазвичай це відбувається на практиці.

Управління підприємницьких організацій проявляє більший інтерес до співробітництва з ВНЗ, які здійснюють не тільки освітню, а й наукову діяльність. Такий підхід є важливим для обох сторін, адже дає можливість проаналізувати освітній процес. Втім, вищі навчальні заклади України ще не достатньо долучилися до ефективної співпраці з бізнесом, також відсутня необхідна урядова підтримка, ідея підприємницького університету не має достатньої підтримки у суспільстві [7]. Тож владні структури України різних рівнів разом з представниками бізнесу та університетами мають шукати способи збільшення внеску у економічний та соціальний розвиток нашої держави шляхом ефективного, взаємовигідного співробітництва, яке може реалізовуватися зокрема у: присутності в наглядових радах вищих навчальних закладів, складанні навчальних програм, участі у розробленні професійних стандартів, організації виробничої практики, тобто всебічній підтримці професійної освіти.

Суттєвий вплив вищої освіти на розвиток підприємницького бізнесу обумовлює необхідність навчання не тільки підприємців, а й представників влади, інфраструктурних елементів з метою створення системи єдиного підприємницького середовища. Діяльність вищого навчального закладу спрямована на надання, засвоєння і використання знань, умінь особами, які навчаються. Освітній процес включає в себе не тільки результати інтелектуальної, розумової, творчої та іншої діяльності, а також формування всесторонньо розвиненої особистості, створення відповідних компетентностей.

Процеси, що відбуваються в економіці нашої держави, вимагають нової якості працівників незалежно від професії, які повинні самовдосконалюватися, безперервно навчатися, засвоювати нові знання та здатними сприймати і впроваджувати новації [3]. Разом з тим, самі ВНЗ України мають адаптуватися до сучасного ринкового середовища здійснюючи управлінські зміни у своїй діяльності, а саме: відмова від застарілих методів управління та навчання студентів; подолання відірваності напрацювань українських науковців від здобутків світової науки; підвищення професійного рівня кадрового потенціалу та якості освітніх послуг; брак фінансування; невідповідність між ринком праці та ринком освітніх послуг.

Для підготовки конкурентоспроможних фахівців, готових працювати в умовах глобального ринку, вищим навчальним закладам необхідно розробити та впровадити в управлінську діяльність відповідне науково-методичне забезпечення. Нагальною проблемою державних університетів є фінансування, адже усі державні ВНЗ України, відповідно до Бюджетного кодексу України, є бюджетними неприбутковими установами і не мають на меті отримання прибутку [2]. Нормативні акти у сфері вищої освіти позбавили ВНЗ фінансової автономії, тобто, університети не розпоряджаються своїми доходами. Однак, ВНЗ України мають право залучати в порядку, установленому законодавством, додаткові фінансові кошти за рахунок своєї господарської діяльності, яка

деякими науковцями визнається як підприємницька, але підприємницька діяльність, що здійснюється без реєстрації вважається незаконною. Тому ВНЗ України не можуть вважатися підприємницькими, хоча можуть здійснювати господарську діяльність, надаючи населенню, підприємствам, установам та організаціям платні додаткові освітні послуги і дохід від зазначеної діяльності може використовуватися ВНЗ на свій розсуд.

Відставання нормативно-правової бази від реальної практики в Україні породжує багато методологічних проблем, які необхідно розв'язувати науковцям, представникам освіти та влади на науковому, нормативно-правовому та законодавчому рівнях. Зарубіжні вищі навчальні заклади, не зраджуючи традиційним академічним цінностям, мають можливість змінюватися, трансформуватися у підприємницькі університети не порушуючи законодавства своєї країни [5].

Розвиток підприємницького бізнесу та прискорення темпів економічного зростання є актуальним та важливим для нашої країни. Як і для будь-якої держави (незалежно від рівня її розвитку), для України найважливіші узагальнюючі характеристики ефективності соціально-економічного розвитку виражаються у таких показниках як: обсяг і динаміка ВВП, скорочення рівня захворюваності, ріст тривалості життя населення, зниження рівня злочинності й скорочення загального числа правопорушень і т.п. Ці та інші досягнення у значній мірі обумовлюються ефективністю й динамікою національної системи освіти. Для покращення економічної та соціальної ситуації в Україні необхідно створювати умови для більш тісного співробітництва бізнесу із вищими навчальними закладами задля створення і впровадження нових вітчизняних розробок та технологій. Наразі гостро стоїть питання про підготовку підприємців для різних сфер діяльності, спонукаючи населення до відповідного навчання та здійснення самостійної і творчої підприємницької діяльності. Для окремого члена суспільства роль освіти полягає в тому, що його економічне становище (рівень доходів, конкурентоспроможність на ринку праці й т. п.), а також властивий йому соціальний статус, залежать від рівня його освіченості. І це також статистично і коректно підтверджується науковцями. Тому, для економічного зростання майбутнім підприємцям необхідно забезпечувати фахову підготовку, а саме відкриття нових бізнес-спеціальностей.

До вагомих аргументів на користь співробітництва університету з підприємницьким бізнесом необхідно віднести: чітке розуміння проблем реальної ситуації; доступ до нових технологій, що через обмеження фінансових можливостей університетів практично неможливий; залучення представників бізнесу до освітнього процесу; збільшення доходів університетів та підприємницьких структур в результаті комерціалізації винаходів. Слід зазначити, що ВНЗ України здійснюють крім освітньої діяльності, наукову, технічну, інноваційну діяльність, на різних рівнях вищої освіти. У Ст 1. Закону України «Про вищу освіту» наведено визначення поняття «вищий навчальний

заклад», де зазначається, що це окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, яка діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності [1]. Видами такої діяльності на всіх рівнях вищої освіти є наукова, науково-технічна, інноваційна та/або методична діяльність. Тобто законодавець визначив перелік видів діяльності, які здійснює український ВНЗ. Такі види діяльності забезпечують формування нових знань, створення розробок, інновацій, що втілюються у практичні результати діяльності. Отже, вищі навчальні заклади надають крім освітніх і наукові послуги. Високий професіоналізм і компетенції науковців та науковців-педагогів, яких вони досягли, працюючи в сфері вищої освіти є результатами наукової діяльності ВНЗ.

Забезпечення ефективної діяльності підприємницького бізнесу є однією з пріоритетних цілей економічної політики будь-якої країни. Від того, наскільки ефективно працює бізнес у країні, залежить не тільки її фінансова стабільність і незалежність, а й добробут громадян, їх економічна й соціальна захищеність, а отже і, певною мірою, політична стабільність держави. Таким чином, підтримуючи вищу освіту та стимулюючи розвиток бізнесу, держава може отримати не тільки економічний, а й соціальний і політичний ефект. Крім того, розвиток бізнесу безпосередньо характеризує рівень розвитку держави та її місце у світовій спільноті. Зростання ролі освіти в сучасних умовах очевидне і визначається ще й цілим рядом чинників, що об'єктивно пов'язані з загостренням глобальної нестабільності й глобальної конкуренції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Від функціонування та розвитку вітчизняних вищих навчальних закладів, залежить не тільки діяльність підприємницького бізнесу, а й економічні наслідки розвитку української нації, тому це є важливим економічним обґрунтуванням необхідності державної підтримки вищої освіти в Україні.

Завдяки тому, що процес навчання і професійна підготовка можуть здійснюватися різними способами, набувати різних форм, громадяни мають право отримувати підприємницьку освіту та брати участь у навчанні підприємництву та професійній підготовці у різні періоди свого життя, або ж на протязі усього життя.

Підприємницька освіта має свої особливості, що полягають у формуванні особистості, здатної самостійно та цілеспрямовано розвивати свої інтелектуальні здібності і, внаслідок зростання підприємницького бізнесу, у підприємця постають реальні потреби у постійному підвищенні рівня його професійних знань.

Перспективи подальших досліджень полягають у доцільності впровадження бізнес-спеціальностей у вищих навчальних закладах України та економічного обґрунтування обсягів державного замовлення на бізнес-спеціальності.

Література

1. Про вищу освіту [Текст] : закон України від 1 липня 2014 р. (відповідає офіційному текстові). — К. : ПАЛИВОДА А. В., 2014. — 100 с. — (Закони України).
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України, кодекс від 8 липня 2010 р. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 15.07.2016). — Назва з екрану.
3. Грищенко І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень [Текст] : монографія / І. М. Грищенко.— К. : Грамота, 2014. — 384 с.
4. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты - предприятия - государство. Инновации в действии [Текст] : монографія / Г. Ицковиц ; пер. с англ. под ред. А. Ф. Уварова. — Томск : изд-во Том. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. — 237 с.
5. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации [Текст] / Б. Р. Кларк ; пер. с англ. А. Смирнова. — М. : Изд. дом Высшая школа экономики, 2011. — 240 с.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі [Текст] / В. Г. Кремень ; АПН України. — К. : Т-во "Знання" України, 2010. — 520 с.
7. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу [Текст] : монографія / О. О. Романовський — Вінниця : Нова Книга, 2012. — 504 с.
8. Рубин Ю. Б. Основы бизнеса [Текст] / Ю. Б. Рубин. — М. : Московский финансово-промышленный университет «Синергия», 2012. — 320 с.
9. Смит А. Исследование с природе и причинах богатства народов [Текст] / А. Смит ; пер. с англ. — М. : Эксмо, 2009. — 960 с.